

Van knoflook naar aidsremmers

De Zuid-Afrikaanse president Zuma heeft zich deze maand laten testen op hiv om de aandacht te vestigen op de eerste massale hiv-campagne in een land met 10,6 procent seropositieven. Door **Marnix de Bruyne**

Een jonge vrouw met een hoofd-
doek tilt moeizaam haar been
op voordat ze een witte stacara-
van binnenstapt, naast Mugode-
ni Grace, een kliniek op het
zacht glooiende platteland van de Zuid-
Afrikaanse provincie Limpopo. 'Haar ze-
nuwen zijn aangetast door aids', zegt
Marga Vintges (57) na een snelle blik. Bin-
nen zit een moeder met een baby'tje op
de arm. Vintges: 'Ondervoed, zie je dat?'

Met rappe passen, vlot pratend en wij-
zend, loopt ze langs de patiënten, een en-
keling in de traditionele witte jurk met
kleurig borduursel van de Shangaan, die
in plastic stoelen buiten twee stacara-
vans zitten te wachten. Het zijn allemaal
seropositieve Zuid-Afrikanen die hier op
vaste dagen hun aidsremmers komen
halen.

Zeven jaar geleden streek Vintges in
deze plattelandsprovincie in het noor-
den van Zuid-Afrika neer, op zoek naar
een nieuwe uitdaging na een huisartsen-
praktijk van twintig jaar in Amsterdam-
Zuidoost. Eerst gaf ze les op de Universi-
teit van Limpopo - 'medicijnenstuden-
ten uit townships, vaak de eersten in hun
familie die studeerden, erg leuk' -, daan-
na richtte ze de organisatie Khutšo Kur-
hula op, die lokale gezondheidscentra
bijstaat in de zorg voor aidspatiënten.

Mugodeni Grace, waar ze de stacara-
vans kon laten neerzetten, paste als eer-
ste kliniek in het district Mopani een zelf
ontworpen systeem toe om seropositie-
ve patiënten te helpen en te volgen. Zes
andere klinieken volgden, zodat het dis-
trict met 1,5 miljoen inwoners 'denk ik de
beste plek is in het land om seropositief
te zijn', zegt Vintges gekserend.

Vanuit een kantoor in het plaatsje
Tzaneen geeft zij leiding aan zestig men-
sen, onder wie artsen en verpleegkundi-
gen - gefinancierd door Pefpar, het aids-
fonds van de Amerikaanse president. Tot
1 mei, als ze vertrekt.

'Ik moest bijna huilen toen ik hoorde
dat dokter Marga wegging', zegt Marga-
reth Mgbeni, een in helderwit uniform-
jasje gestoken regeringsverpleegster.
Het succes van de aidsremmers is onmis-
kenbaar, vertelt ze. 'We helpen nu twee-
duizend mensen per maand. Elke
maand komen er zestig bij, maar de
overheid geeft geen extra mankracht. Al-
leen dankzij de vijf medewerkers van
Khutšo Kurhula reddend we het.'

'Er is zoveel veranderd', vertelt Vintges
later in haar kantoor, terugblikkend op
acht jaar Zuid-Afrika. 'Ik kwam in 2003
voor het eerst in plattelandsklinieken,
maar ik zag helemaal nergens aidspa-
tiënten. 'Die zijn thuis, we kunnen toch
niets voor hen doen', hoorde ik.'

Het was de tijd dat president Thabo
Mbeki en diens volgzaam minister van
Volksgezondheid de ernst van de aids-
epidemie ontkenden. 'Datzelfde jaar be-
zocht ik een congres aan de Universiteit
van Stellenbosch, waar duizend huisart-
sen over van alles spraken, behalve over
aids. Aan het eind greep ik de microfoon
en zei dat ik daar stomverbaasd over
was.'

Concentratiekamplichamen

'In de ziekenhuizen lagen wel aidspa-
tiënten, van die concentratiekamplicha-
men die je met grote ogen lagen aan te
staren. Aidsremmers mochten toen niet
worden voorgeschreven. Een arts die dit
negeerde en middelen verstreekte die een
hulporganisatie hem had gegeven, werd
ontslagen.'

'Ook zonder die middelen kun je veel
doen voor aidspatiënten. Ze krijgen in-
fecties, die je met reguliere middelen
kunt behandelen, wat verlichting
brengt. Dat zei ik door die microfoon. Na
afloop kwam de congresvoorzitter me
een zoen geven. Velen waren het me
eens. Er kwam een petitie over, en een
plan voor hiv-basiszorg, waaraan ik mee-
werkte, maar er gebeurde verder niets.
De politici waren anti-aids, het was een
non-issue.'

'Ik verwijt dat de 'oude' regering nog
altijd. Want de helft van de gezondheids-
werkers denkt nog steeds: hiv, weg er-

Een kind op Sparrows Nest in het Zuid-Afrikaanse Roodepoort, waar aidspatiënten worden opgevangen en begeleid.

Foto AP

'Er waait een andere
wind sinds Jacob
Zuma president is'

'Ik houd mijn hart
vast: veel verplegers
weten niets van aids'

mee. Binnenkort zullen kliniekjes mas-
saal aidsremmers mogen voorschrijven,
wat lange tijd alleen was voorbehouden
aan ziekenhuizen en, later, aan klinieken
die het ministerie van Volksgezondheid
had goedgekeurd. Ik houd mijn hart
vast: veel verplegers weten niets over
aids, ze zijn er niet voor opgeleid. Tien ja-
ren zijn verloren gegaan.'

Deze maand gaat er een campagne van
start om in korte tijd 15 miljoen Zuid-
Afrikanen op hiv te testen - president Ja-
cob Zuma was vorige week de eerste.
Voor de campagne zijn gezondheidswer-
kers benaderd, en negenduizend gepen-
sioneerde collega's. 'We kregen een brief
van de huidige minister van Gezond-
heid, Aaron Motsoaledi, een arts. 'Beste
gezondheidswerker, ik besef onder wat
voor druk jullie moeten werken, toch wil
ik een beroep op jullie doen', schreef hij.
Communicatie! Eindelijk! Voor het eerst
worden wij zó toegesproken; ik heb de
brief hier aan de muur gehangen.'

Het duidt erop dat er een andere wind
is gaan waaien op het ministerie van
Volksgezondheid sinds president Jacob
Zuma vorig jaar aantrad, zegt Vintges. 'Ik
heb al die jaren grote moeite gehad met
functionarissen op het ministerie. Dan
kwam ik met een plan, en dan zeiden ze:
'interessant', en hoorde je er niets meer
van. Of ze negeerden me gewoon.'

'Misschien wakte ik ergernis met mijn
directheid, misschien voelden ze zich be-

dreigd, misschien was het omdat ik wes-
terling was. Mbeki was heel erg van de
African way: we doen het zelf wel. Net als
zijn minister van Volksgezondheid, die
aids met knoflook en bietjes wilde aan-
pakken. Maar tegenwoordig komen die-
zelfde functionarissen naar ons toe en
vragen ze ons uit zichzelf om advies. Het
is totaal veranderd.'

'Daaraan kun je zien hoe ongelooflijk
hiërarchisch het er in dit land toegaat. Je
kunt zeggen van president Zuma wat je
wilt - ik vind hem om veel redenen een
slecht rolmodel -, maar hij zegt wel over
westerse organisaties: gebruik die men-
sen, gebruik hun kennis. Dat merk je.'

Vetbulten

Over de nieuwe richtlijnen voor aids per
1 april is Vintges al even enthousiast. 'Ge-
weldig, dacht ik, toen ik ze las. De minis-
ter doet wat hij zegt. Tot mijn verrassing
mogen we nu de aidsremmer Tenofovir
voorschrijven. Dat is duurder dan Stavu-
dine, dat we tot nu toe gebruiken. Maar
dat heeft bijwerkingen op lange termijn,
zoals rare vetbulten. En inderdaad: soms
krijgen mannen er borsten van.'

'Verder zal het bloed van hiv-patiënten
voortaan eens per jaar worden getest, in
plaats van eens per half jaar. Sommigen
vinden dat een verslechtering. Maar ik
vind het een moedig besluit, dat veel
geld uitspaart.'

'Het is een voorbeeld van beleidsden-

ken, dat kan indruisen tegen individuele
belangen: als je seropositief bent, test je
je bloed het liefst zo vaak mogelijk. Het
zal straks weleens voorkomen dat er te
laat een te snelle daling wordt geconsta-
teerd van het aantal T-cellen, de vechtcel-
len die je immuunsysteem in stand hou-
den. Dat is dan maar zo.'

'Het is ook goed dat we aidsremmers
mogen geven aan tbc-patiënten met een
CD4-count (het aantal T-cellen per drup-
pel bloed) van 350. Dat is een enorme
verbetering: je zag de tbc-patiënten
doodgaan, terwijl wij moesten wachten
tot hun CD4-count was gedaald tot 200,
de voor iedereen geldende grens. De
grens van 350 geldt nu ook voor zwangere
vrouwen, en ik ben heel blij dat we se-
ropositieve vrouwen die veertien weken
zwanger zijn, al aidsremmers kunnen
geven, in plaats van pas na 28 weken, zo-
als tot nu. Geen fatsoenlijk land mag nu
nog een baby geboren laten worden met
hiv. Dat hoeft niet, dat mag niet, het is
een schande dat het gebeurt.'

Hoe blij Vintges ook is met de nieuwe
wind die er waait, ze vindt het na zeven
jaar op het Zuid-Afrikaanse platteland
welletjes. 'Ik mis het intellectuele debat,
en ik ben ook de gevechten met de over-
heid moe.'

Is ze niet bang dat haar organisatie na
haar vertrek zal inzakken, zoals zo vaak
gebeurt bij hulpprojecten als de initia-
tor vertrokken is? 'Nee, we hebben een
goed team van submanagers, dat het
werk kan voortzetten als ik weg ben, tot
er een goede directeur is gevonden.'

'Ik heb bewust geen privékliniek wil-
len opzetten, maar juist willen samen-
werken met de overheid. Het systeem
dat wij ontwikkelden om de patiënten-
stroom in goede banen te leiden en zicht
te houden op de therapietrouw van de
patiënten, is geïnspireerd op ervaringen
van Artsen zonder Grenzen. En dat dient
nu als blauwdruk voor andere klinieken,
ook in andere provincies.'

'Om eerlijk te zijn: het werkt niet altijd.
Als een verpleegster van ons in zo'n kli-
niek komt die niets met aids te maken
wil hebben, met de bedoeling verpleeg-
kundigen te trainen, worden soms alle
wachtende seropositieve patiënten naar
haar toegestuurd, terwijl nergens ver-
pleegkundigen te zien zijn. Toch is wer-
ken binnen de bestaande gezondheids-
zorg als enig werkbaar model.'

Marga Vintges (rechts) met Margareth Mgbeni (midden).

Foto Marnix de Bruyne

5,2 miljoen hiv-besmet

Zuid-Afrika is het land met de meeste
seropositieven ter wereld: 10,6 procent
van de bevolking is besmet met hiv, of-
tewel 5,2 miljoen mensen. Van de Zuid-
Afrikanen tussen 15 en 49 jaar is 17 pro-
cent seropositief. Bij zwangere vrouwen
liggen de recentste percentages (van
2007) op 29,3 landelijk en 38,7 voor
KwaZulu-Natal, de zwaarst getroffen
provincie. Sinds 2004 zijn 900 duizend
seropositieven begonnen met aidsrem-
mers. In 2011 moet dit 80 procent zijn
van de hiv-patiënten die ze nodig heb-
ben. In 2009 waren dat er 1,5 miljoen bo-
ven de 15 jaar, plus 106 duizend kinde-
ren. Met de nieuwe richtlijnen komen
daar honderdduizenden bij.